

Mala priča o velikoj ambiciji ili Mendeljejev za sirotinju

MESUD ŠADINLIJA

U polemici koja je počela na stranicama *Časopisa za suvremenu povijest*,¹ nakon kritičkog prikaza knjige Davora Marijana,² koji sam objavio u zagrebačkom listu *Preporodov Journal*,³ u njenom najsvježijem nastavku objavljenom pod naslovom „Doista, u laži su kratke noge ili još jednom o politici povijesti ili politici laži”⁴ kolega Marijan zaključio je da je ona izgubila svoj smisao i da će „bar sa svoje strane, zaključiti ovu raspravu”. Nemam problem složiti se sa sagovornikom ako je u pravu, a kada je u pitanju smisao nastavka ove polemike, nakon čitanja navedenog teksta, prilično sam siguran da jeste. Šteta što takav zaključak nije donio prije samog pisanja i što na njemu nije istrajao. U tom slučaju mogli smo ostati pošteđeni propitivanja smisla i svrhe nekih od njegovih navoda. Tim prije što mu je pisanje istih predstavljalo, kako sam kaže, problem koji ga „odvlači od svakodnevnog posla”, što se vrlo jasno uočava u samom tekstu. Na dijelove koji predstavljaju višestruku Marijanovu repetitivnost, i o kojima sam već pisao, uključujući i ocjene o njegovoj participaciji u neslavnom kontra-UZP poduhvatu, ovdje se neću ponovo osvrnuti.

Nakon što je u prvom reagiranju na tekst „Podrigivanje sukoba” posve nepotrebno navodeći moje biografske podatke napravio neke koliko namjerne toliko i nepametne greške, koje nisu proizvele efekat omalovažavanja i time unaprijed relativizirale kritičke primjedbe koje sam iznio u pogledu njegove knjige, ako je to bila autorova namjera – a drugu je teško dokučiti u kontekstu činjenica koje ću izložiti – u najnovijem je javljanju Davor Marijan nastavio još odlučnije u istom smjeru, podastirući nove irelevantne informacije vezane za moju životnu svakodnevicu. Tako je javnosti podijelio i značajnu spoznaju da je mrežna stranica Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i

¹ Davor MARIJAN, „Politika povijesti ili politika laži – povodom jednoga prikaza u *Preporodov Journalu*”, *Časopis za suvremenu povijest* 52 (2020), br. 3: 967-1003; Mesud ŠADINLIJA, „Pismo izlišnog neprijatelja: u ‘Politika povijesti ili politika laži...’ su kratke noge”, *Časopis za suvremenu povijest* 53 (2021), br. 1: 335-359.

² Davor MARIJAN, *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994. godine* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2018).

³ Mesud ŠADINLIJA, „Podrigivanje sukoba”, *Preporodov Journal* (2019), br. 218-219: 34-43.

⁴ Davor MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge ili još jednom o politici povijesti ili politici laži”, *Časopis za suvremenu povijest* 53 (2021), br. 2: 701-729.

međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu netransparentna, da ne sadrži životopise zaposlenih i da je na njoj inače sve „u funkciji samopromocije direktora”.⁵ Iako sam uposlenik Instituta, nemam i nikada nisam imao nikakve neposredne i funkcionalne veze s uređivanjem sadržaja i dizajnom ove stranice i zato mi nije od pomoći Marijanovo navođenje svjetlijih primjera mrežnih stranica sličnih ustanova u Zagrebu, pa čak i nekih u Sarajevu. Osim uočenih ravnateljskih samopromotivnih sklonosti, kolega Marijan, polemizirajući sa mnom i mojim osobnim stavovima, imao je i drugih sarkastičnih opaski na račun direktora Instituta u kojem radim,⁶ čemu je, osim evidentne nepristojnosti, teško dokučiti stvarni cilj. Ne znam, možda me takve primjedbe neosjetno ipak pogađaju i u dubini bića potmulo razaraju moju sindikalnu svijest, ali znam da na moje radove, na iznesene primjedbe i ocjene Marijanove knjige i nekih njegovih stavova izrečenih tokom ove polemike nemaju nikakvog utjecaja. U odnosu na činjenicu koju Davor Marijan nalazi također indikativnom i vjerovatno korisnom za stvaranje nekakvog preduvjerenja čitalaca u vezi s mojom ličnosti i naučnim radom, jer je kao takvu apostrofira, da je poštovani profesor Smail Čekić bio član komisije pred kojom sam odbranio svoju doktorsku disertaciju,⁷ mogu reći da je to tačno i da je profesor Čekić bio i predsjednik te komisije, ali da to nema nikakve neposredne veze sa mnom, jer u Sarajevu, kao ni u Zagrebu, kandidat ne bira i ne određuje sastav komisije pred kojom brani disertaciju. I šta bi ovaj Marijanov prigovor inače imao značiti? Da je svako od nas trajno određen, i omeđen, takvim stvarima kakve su personalni sastavi različitih komisija pred kojima smo polagali ispite ili ličnostima s kojima smo tokom naučnog rada sarađivali? Znači li to da i djelo Davora Marijana nosi istu trajnu stigmę, ako se on u Predgovoru svog doktorata, u zahvalama na „neophodnoj pomoći mnogih ljudi” koji su mu omogućili „pristup izvornoj građi iz tog razdoblja i njezinu uporabu”, između ostalih, zahvalio i Smailu Čekiću „ravnatelju Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu”?⁸ Ili to što se u Uvodu iste knjige, žaleći se na „mali opseg” objavljene građe JNA u vrijeme njenog pisanja, referira na „manji broj dokumenata koji je objavio Smail Čekić u knjizi *Agresija na Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima 1991-1993.*”⁹

Ove i ovakve primjedbe, ponavljam to, nemaju nikakve veze sa sadržajem onoga što pišem, pa ni sa stavovima iznesenim u polemici s Davorom Marijanom, jednako kao što ni njemu nisu od pomoći u nastojanju da umanjí štetu od nepotrebne blamaže kojoj se izložio namjernim pogrešnim navođenjem mojih biografskih podataka. Da podsjetim čitaocę – Marijan je u reagiranju na prikaz njegove knjige napisao da sam bio „direktor Ratnoga arhiva Armi-

⁵ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 704.

⁶ *Isto*, 719.

⁷ *Isto*, 703.

⁸ Davor MARIJAN, *Slom Titove armije: Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije 1987. – 1992.* (Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga; Hrvatski institut za povijest, 2008), 10.

⁹ *Isto*, 15.

je Bosne i Hercegovine”.¹⁰ Konstatirao sam da ni naziv dužnosti, ni arhivske ustanove nisu tačno navedeni. Na prvi pogled izgleda da se radilo o jednom banalnom i nevažnom previdu, za koji i Marijan tvrdi da mu je neugodan i da nije napravljen iz zle namjere,¹¹ u šta bih rado povjerovao kada bi to bilo moguće. Previd možda jeste banalan, ali namjera s kojom je Davor Marijan to učinio svakako nije.

U pogledu tačnog navođenja naziva Arhiva Armije Republike Bosne i Hercegovine, osim već istaknutog višekratnog spominjanja u mojoj knjizi *Između pravde i realpolitike*,¹² ovdje dodajem da mu je Marijan i mimo toga imao pristup prije nego je počeo polemizirati. U popisu literature korištene u knjizi, povodom čijeg je prikaza započeo ovu raspravu,¹³ naveo je druge dvije knjige čiji sam autor, a u kojima su isti podaci s nazivom istog arhiva sadržani u istim dijelovima: uvodima, popisima izvora i prilikom prvog referiranja na dokumente.¹⁴ Zato je neuvjerljiv izgovor o nenamjernom previdu, osim ako nije u pitanju vrlo nepažljivo čitanje, što Marijan odlučno odbija, pa i u tom bismo slučaju našli tek objašnjenje, a nikako opravdanje previda. Na moju konstataciju da nije potrebno biti vojni povjesničar pa znati da se nigdje u vojsci ne koristi naziv vojne formacijske dužnosti „direktor”, Marijan je zaključio da „Sarajevo nije mjera svih stvari, nego samo jedna od mogućih inačica” i pozivajući se na svoje iskustvo iz rada u Ministarstvu obrane Republike Hrvatske sugerirao mi prijevod tamošnjeg naziva „ravnatelj” u kako-bi-se-sarajevski-reklo „direktor”. Također je samouvjereno pretpostavio da „uz malo gugljanja po bespućima interneta, direktora vojnih i ratnih arhiva sigurno bi se našlo na Zapadu i u državama koje su u sastavu NATO-a i u kojima su jasne granice između vojske i politike”.¹⁵ Ne sporim, samo konstatiram da nisam ni spomenuo ministarstva odbrane, već vojske i ponavljam to i ovom prilikom. Ministarstva odbrane, pa i ono u Republici Hrvatskoj, kao i sva druga ministarstva, dijelovi su vlada. U njima rade i civili i vojnici, a organizirana su po vlastitoj sistematizaciji radnih mjesta u čijoj je strukturi obično moguće uočiti i vojne i civilne elemente. Ne sporim ni da postoje takve cjeline na čelu kojih su ravnatelji ili direktori i zato nema potrebe za daljim isticanjem razlike između onoga što sam ja napisao i što je Davor Marijan uspio pročitati. Jedino bih još sugerirao da prije nego se otisne u potragu „bespućima interneta”, u skladu sa

¹⁰ MARIJAN, „Politika povijesti ili politika laži...”, 967.

¹¹ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 704.

¹² Mesud ŠADINLIJA, *Između pravde i realpolitike: Odnos mirovnih planova i vojnih operacija u Bosni i Hercegovini 1992 - 1995* (Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, 2018). Naziv arhiva naveden je u Uvodu na strani 12, u popisu izvora na strani 759, i prilikom prvog referiranja na dokument iz ovog arhiva u fusnoti 178 na strani 74.

¹³ MARIJAN, *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994. godine*, 472.

¹⁴ Mesud ŠADINLIJA, *Prvi korpus ARBiH: nastanak i razvoj 1992-1995* (Sarajevo: Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo, 2008); Mesud ŠADINLIJA, *Teritorijalna odbrana Bosne i Hercegovine 1986-1992* (Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2013).

¹⁵ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 704.

svojim prevodilačkim napatkom, provjeri u dostupnim hrvatsko-engleskim rječnicima da li se naziv ravnatelj (engleski: *director, executive, manager...*) u bilo kom kontekstu koristi kao vojni pojam.

Uostalom, Marijan nije ni naveo da je njegovo opće znanje o vojnoj organizaciji izvor greške, već da je takav višestruko pogrešan naziv preuzeo „s jednoga bošnjačkoga internetskog portala”.¹⁶ Opetovano pozivanje na tekst s portala kao na izvor kojem Marijan u pogledu tačnosti daje prednost u odnosu na moje knjige, navelo me da ga i sam pročitam. I, gle čuda! Tamo nema ničega što bi bilo koga, osim Davora Marijana, navelo da izvorni tekst, čiji dio koji se odnosi na mene glasi: „Šadinlija, koji nije samo historičar, već je bio i ratni načelnik arhiva Štaba vrhovne komande, odnosno Generalštaba Armije RBiH...”,¹⁷ interpretira na način da sam bio „direktor Ratnoga arhiva Armije Bosne i Hercegovine”. Netačan navod iz teksta, koji je inače bez ikakve historioграфске vrijednosti, da sam bio „ratni načelnik”, što bi i na bosanskom i na hrvatskom jeziku značilo da sam tu dužnost vršio tokom rata, Marijan je transponirao u izmišljeni naziv „Ratnog arhiva”, a tačno navedenu formacijsku dužnost „načelnik” jednostavno je zanemario i izmislio fiktivnog direktora, uredno se pozivajući na citirani dio teksta i to u dva nastavka polemike. Rasvjetljavanje ove manipulacije i trapavog pokušaja njenog poricanja završit ću citatom samog Davora Marijana da je „laž svjesno izrečena neistina ili obmana”.¹⁸

Jedino što ostaje nejasno jeste svrha ovog primitivnog pokušaja diskreditacije. Sasvim je sigurno u ovom primjeru jednim dijelom u pitanju *false flag* zahvat uvjetovan sadržajem i tokom same polemike, ali Davor Marijan svoju čudnu sklonost ka pogrešnom nazivanju nekih historijskih i društvenih fenomena i inače štedro upražnjava. Tako uporno izbjegava koristiti puni naziv Armije Republike Bosne i Hercegovine i nepokolebljivo koristi, i u nazivu i u skraćenici, oblik Armija Bosne i Hercegovine.¹⁹ Uobičajen je pristup u profesionalnoj historiografiji da se historijske pojave, organizacije, institucije i ličnosti nazivaju imenima kojima su se same koristile, ali smo ranije već istakli da su mogući i drugačiji pristupi, pa i njeno razumijevanje kao nastavka rata drugim sredstvima. Marijan često i nepotrebno falsificira i ime naroda kojem pripadam. Čini to, naprimjer, kada ograničava doseg moje historiografije, prostorno na teritoriju „s većinskim bošnjačko-muslimanskim stanovništvom”,²⁰ i kvalitativno tvrdeći da nisam „ni pedalj odmaknuo od ratne muslimansko-bošnjačke propagande”.²¹ Nije sporno da su većina Bošnjaka danas muslimani i da su, također, većinom ponosni na svoj muslimanski identitet.

¹⁶ *Isto*, 704.

¹⁷ Elis BEKTAŠ, „Tunel”, *Nomad*, 28. 5. 2020. (<https://nomad.ba/tunel>, pristup ostvaren 31. 8. 2021.).

¹⁸ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 702.

¹⁹ „muslimanska ABiH”, „prešućen napad ABiH”, „arhivskom gradivu ABiH”... *Isto*, 702, 703, 706.

²⁰ *Isto*, 705.

²¹ *Isto*, 721.

Bez obzira na to, smatraju da nije potrebno u nacionalno ime dodavati vjersku odrednicu i falsificirati ga u bilo kakve bošnjačko-muslimanske ili slične izvedenice. Da takvo šta smatraju potrebnim, učinili bi to sami. Kada to čine nepozvani entuzijasti i samozvani kumovi, poput Davora Marijana, to nema drugo značenje osim uvredljivog. A čemu najčešće vodi uzurpiranje prava na vlastito definiranje nacionalnog i vjerskog identiteta pokazuju implikacije, zaista se nadam nenamjerne, koje je u Marijanovu tekstu dobilo još jedno njegovo pogrešno nominiranje mog naroda. Izražavajući nepotrebnu brigu da će pripadnici „bošnjačko-muslimanske” manjinske zajednice u Hrvatskoj čitajući moje i slične tekstove „steći potpuno pogrešnu sliku o nekim važnim povijesnim događajima koji u mnogočemu određuju njihove odnose s hrvatskim narodom, kako u Hrvatskoj tako i u BiH”,²² Marijan upućuje jednu vrlo slabo prikrivenu prijetnju. Ostalo je neizrečeno šta će se dogoditi ako Bošnjaci, kako se nazivaju i u Hrvatskoj i kako ih nominira Ustav Republike Hrvatske, suprotno Marijanovoj preporuci odluče sami izabrati literaturu iz koje će učiti vlastitu historiju. Ne bih imao povjerenja u ishod takve odluke kada bi posljedice zavisile isključivo od nabrijanih većinaca poput Davora Marijana, ali u svjetlu onoga što znam o statusu i pravima Bošnjaka kao nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj vjerujem da će takav izbor moći izvršiti sami i da zbog toga neće trpjeti posljedice.

Nakon što je, unutar teksta najnovijeg reagiranja, izašao iz jame nerazumljivog razmetanja pogrešnim nazivima, Davor Marijan je, sve su prilike, pomislio kako je napokon na povoljnijem terenu na kojem može odahnuti u neobavezujućoj slobodi interpretacije. Moje negiranje tvrdnje da se bavim „problematikom građanskoga rata u Bosni i Hercegovini” odbacio je s obrazloženjem da karakter rata nije nedvojbena činjenica, već da spada u interpretativnu sferu. Na osnovu toga zaključio je da mi bez ikakvog obzira i ograde može imputirati tumačenje rata kakvo ja inače poričem i definirati moj rad upravo takvim tumačenjem. Zatim je svoj stav potkrijepio tvrdnjom da je politologinja Mirjana Kasapović svojevremeno navela oko 30 autora koji su rat u Bosni i Hercegovini „definirali građanskim, pa je realno pretpostaviti da je ta brojka danas veća i da je to temeljna definicija koja prevladava u svijetu”,²³ što bi me, pretpostavljam, trebalo navesti da se saglasim s ovim tumačenjem. U blagom šoku pred historiografskim autoritetom politologinje Kasapović, zakratko sam se pokolebao i pomislio nije li ipak kolega Marijan na neki način u pravu. Ako sam u stanju, a jesam, navesti više od 31 autora koji smatraju da je na Bosnu i Hercegovinu izvršena agresija, znači li to da sam Davora Marijana trebao opisati kao hrvatskog povjesničara koji se bavi agresijom Hrvatske na Bosnu i Hercegovinu, koji je o ovoj agresiji napisao niz knjiga i da je gotovo svaka od tih knjiga „uglavnom bila prva u nizu konkretne teme”? Da li bih, držeći se Marijanove argumentacije, bio u pravu? Naravno da ne bih, i to bi bilo pogrešno, baš kao što je pogrešno njegovo istrajavanje na tome da se ja

---

²² *Isto*, 701.

²³ *Isto*, 705.

bavim „problematikom građanskog rata”. Jedini ispravan i akademski čestit pristup bio bi navesti da se i on i ja bavimo ratom u Bosni i Hercegovini i da u pogledu karaktera rata imamo bitno različita mišljenja.

Dakle, sasvim je jasno da je Davor Marijan u tekstu „Politika povijesti ili politika laži – povodom jednoga prikaza u *Preporodovu Journalu*”, od ukupno tri moja biografska podatka, ipak pogrešno naveo dva i da je to uradio namjerno. Nove priloge zaključku da je to, statistički gledano, na nivou tačnosti ostalih njegovih tvrdnji iznijetih tokom polemike dat ću u nastavku ovog teksta. Treći biografski podatak kojim me predstavio, sažet u informaciji da radim na Institutu za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, tačan je i ta tačnost vjerovatno ima praktične razloge. Naime, bilo bi jako čudno pogrešno navesti naziv ustanove s kojom je neko sarađivao tokom rada na vlastitoj doktorskoj disertaciji i Marijan to nije učinio. Zato se svojski potrudio da Institut predstavi kao brend u kojem je simbolički sažeto sve što je suprotno nauci, traganju za naučnom istinom, kritičkom mišljenju, a svojstveno ideologiji i političkoj manipulaciji. Pri tome, naravno, ne mislim da je to činio kroz konkretne primjedbe koje je iznio na dijelove moje knjige, pa i na moje ocjene i stavove iznesene u okviru naše polemike, jer na to ima puno pravo, pa i onda kada nije u pravu. Mislim na paušalne malicioznosti i neutemeljene generalizacije poput takvih da već spominjana netransparentnost mrežne stranice u najmanju ruku budi sumnju u neku vrstu tajne i od javnosti skrivene djelatnosti Instituta.²⁴ Da je njegova općenita skepsa „prema brojevima žrtava koji se iznose na bošnjačkoj strani” manja od skepse koju ima „prema Institutu u kojem Šadinlija radi”.²⁵ Da moje primjedbe vezane za njegov legitimistički galimatijas proizlaze iz opisa mog radnog mjesta i da je moje navodno nerazumijevanje pitanja legitimiteta vjerovatno oficijelno „nerazumijevanje” izvedeno iz nekakvog konstrukta „koji ide uz posao u Institutu”.²⁶ I slične. Ovo negativno brendiranje trebalo bi valjda stvoriti stereotip da sama činjenica da neko radi ili sarađuje s Institutom za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu poništava vrijednost njegovih naučnih rezultata i obesnažuje stavove o određenim pitanjima vezanim za interpretaciju rata 1992-1995. Kada bi bila održiva, takva bi alatka zgodno poslužila i omogućila instant polemiku i diskreditaciju neistomišljenika, a da vam to ne oduzima previše vremena i ne „odvlači od svakodnevnog posla”. Nasreću ili nažalost, kako s koje strane gledate, takve generalizacije nisu održive. Na kraju uvijek ostanemo sami iza svojih tekstova i stavova, sa svojim imenom i prezimenom, sa ili bez digniteta i moralnog integriteta. I to je sve. Ne mogu se uspostaviti nikakve sveobuhvatne i sveodređujuće korelacije između kolektiva (ili kolektiviteta) i vrijednosti naučnog djela i stavova pojedinca koji mu pripada, kao što nema tog logič-

---

²⁴ *Isto*, 704.

²⁵ *Isto*, 719.

²⁶ *Isto*, 722.

kog operatora kojim bi individualni stavovi pojedinca mehanički određivali i odražavali identitet i vrijednosti kolektiva. Kada bi to bilo moguće, nedovoljno upućen čitalac iz nekih stavova koje je Davor Marijan prezentirao u ovoj polemici mogao bi zaključiti da je Hrvatski institut za povijest, čiji je on djelatnik, znanstvena sekcija kakve ekstremne navijačke skupine, a to bi naravno bilo daleko od istine.

Poslije ove uvodne ekskurzije digresivnim bespućem na koje nas je lažnim znakovima pored puta usmjerio Davor Marijan, napokon ćemo se vratiti na nekoliko tačaka ove rasprave o kojima još vrijedi ponešto reći. U prvom redu mislim na najveću od nekoliko njegovih interpretativnih dubioza, na drskost da ustvrdi da je uzrok jednog oružanog sukoba koji je poprimio međunarodni karakter dokument koji nikada nije niti osobno vidio, niti je s njegovim sadržajem posredno upoznat. Podsjećam, radi se o Marijanovoj tvrdnji da je „naredba kojom je 305. brdska brigada poslana u dolinu Vrbasa u stvari akt kojim je počeo rat između Muslimana i Hrvata”.²⁷ Ja sam skrenuo pažnju na to da ovaj metodološki i naučno potpuno neprihvatljiv pristup nema benignu narav i ukazao na identičan postupak drugog autora, koji svoju glavnu tezu o „strategijskom ofanzivnom planu” Armije Republike Bosne i Hercegovine gradi na dokumentu koji također nije vidio, niti je bio posredno upoznat s njegovim sadržajem, ali ga pretpostavljeno skrivenog negdje „duboko u arhivi ABiH” zavidnom izvančulnom percepcijom detaljno iščitava i zaključuje da je „ABiH, a ne HVO, razradila strategijski ofenzivni plan i pokušala ga provesti”.²⁸ Međusobno preuzimanje ovakvih izmišljotina unutar naučnog aparata od strane različitih autora nazvao sam metodološkim „bugarskim vozom”.²⁹

Mada mu je vjerovatno bilo korisnije da se branio šutnjom, Davor Marijan sa zapanjujuće velikom ambicijom pregnuo se da dokaže da ovaj postupak, suprotan osnovama metodologije historijske nauke, ustvari predstavlja nekakvu njenu višu sferu, koja je nedokučiva likovima zalutalim u historiografiju poput mene, koji nisu „u stanju apstraktno razmišljati, što za povjesničara koji pretendira na problematiku koja je zahtjevnija od prikaza napada brigade muslimanske ABiH na neku bezimenu kotu na planinama oko Sarajeva nije dobra preporuka”.³⁰ U nastavku je pojasnio kakve to preporuke i kakvu kreativnu slobodu u pogledu apstrahiranja historijskih činjenica daju znanstvene visine na kojima on funkcioniše:

Povjesničar koji uđe u određenu problematiku ne bi trebao imati problem kontekstualizirati neka zbivanja i kada mu nedostaju neki elementi za cijelu sliku, u ovom slučaju neki dokumenti. U suprotnom, što je svrha suvremene histori-

²⁷ MARIJAN, *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994. godine*, 209.

²⁸ Charles R. SHRADER, *Muslimansko-hrvatski građanski rat u srednjoj Bosni: vojna povijest 1992. – 1994.* (Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2004), 108-109.

²⁹ ŠADINLIJA, „Pismo izlišnog neprijatelja...”, 337.

³⁰ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 702.

ografije, čekati da svi dokumenti budu dostupni, pa tek onda u „istraživanje”, i što ako neki bitan dokument nedostaje – zaključiti da „istraživanje” nema smisla bez njega?³¹

Naravno, ja nikad i nigdje nisam rekao da treba sačekati s istraživanjima zato što znamo da neki dokumenti nisu dostupni ili više ne postoje, i ovdje Marijan ponovo izvodi verbalnu katu, svoju omiljenu borbu sa zamišljenim protivnikom. Rezerva u pogledu toga da će eventualni novootkriveni izvori promijeniti interpretaciju događaja i naučne zaključke, izrečena ili ne, opće je mjesto svake ozbiljne historiografije. Ali na osnovu ulaska „u određenu problematiku” i uživljanja u kontekstualizaciju prisvojiti pravo da se nagađa i pretpostavlja sadržaj historijskog izvora, a zatim na osnovu toga određuje njegov značaj, sasvim je novi pristup. S njim Marijanova revolucionarna inovativnost na polju metodologije historijske nauke, na koju sam već upozoravao, prelazi u sasvim novu dimenziju. Za ograničene tradicionaliste, koji eventualno imaju problema s razumijevanjem novotarija, skrećem pažnju na to da Marijan ustvari tvrdi da mu poznavanje konteksta historijskih događaja daje za pravo da zaključi kako su neki od njih posljedice nekih dokumenata, da na osnovu toga pretpostavi postojanje i sadržaj, te donosi zaključke i ocjene značaja tih pretpostavljenih dokumenata, iako ih nikada nije vidio, niti ima posrednu potvrdu njihovog postojanja i sadržaja. To impresivno otkriće ustvari je nagovještaj neke vrste *periodnog sistema historijskih izvora* koji bi omogućio da se svaka i svakakva interpretacija potkrijepi odgovarajućim historijskim izvorima i dokazima, samo ako je poznavalac konteksta i problematike dovoljno uvjeren u nužnost njihovog postojanja, baš kao što je *periodni sistem hemijskih elemenata* svojevremeno omogućio da se na osnovu određenih karakteristika, izraženih atomskim masama i brojem, uvjerljivo pretpostavi postojanje određenih hemijskih elemenata i prije negoli su otkriveni u prirodi.

Izvinite, Dmtrij Ivanoviču, nisam Vas odmah prepoznao, ali ja ipak mislim da se taj sistem ne može primijeniti u historiografiji.

Smatram uobičajenim i svojstvenim historiografiji da autori o određenim otvorenim pitanjima, u nedostatku historijskih izvora na osnovu kojih bi se ta pitanja potpunije rasvijetlila, iznose pretpostavke ili postavljaju različite hipoteze, pri čemu primijenjeni diskurs nesumnjivo govori da je u pitanju pretpostavka ili hipoteza. Sasvim je neuobičajeno, i ne spada u historijsku nauku, iz kontekstualizacije i vlastitog konstrukta emanirati nepostojeće historijske izvore i dokumente, a zatim ih povratno upotrijebiti kao dokaze za isti taj konstrukt. To je potpuno nenaučno i metodološki neprihvatljivo u svim varijantama. Na osnovu proricanja postojanja dokumenata i gatanja njihovog sadržaja ne može se graditi naučna historiografija, pa čak i kada bi se koincidencijom ispostavilo da se takav „bez svih dokumenata na temelju poznavanja konteksta” donesen zaključak, kako kaže Davor Marijan, naknadno pokazao tačnim.

³¹ Isto, 709.

A uvijek se pokaže tačnim da što više pažnje obratimo nekom pitanju povećava se stupanj njegovog razumijevanja i uočavaju ranije neprimijećene činjenice. Baveći se metodološkim vratolomijama Davora Marijana shvatio sam da njegova sklonost da zaključke zasniva na dokumentima koje nikada nije vidio uopće nije nova i da se ne mogu pohvaliti ni da sam prvi koji je takvu sklonost prepoznao. Naime, Marijan je u svojstvu vještaka odbrane optuženog Brune Stojića u januaru 2009. svjedočio pred sudskim vijećem ICTY-a u predmetu protiv Jadranka Prlića i ostalih, koji je, kao što je poznato, okončan u novembru 2017. pravosnažnom presudom koja je Marijanu prouzročila toliko duševne boli da je žrtvovao naučnu vrijednost svoje knjige u bezuspješnom pokušaju njenog osporavanja i poricanja vjerodostojnosti njene činjenične osnove. Njegova ekspertiza i višednevno svjedočenje ostavili su vidnog traga i u opsežnom tekstu presude. U jednom njenom stavu navodi se:

U tom pogledu, Davor Marijan je rekao da je Mate Boban u ljeto 1992. prenio ovlaštenja koja su mu, kao vrhovnom zapovjedniku, pripadala, i da nije više direktno zapovijedao jedinicama HVO-a. Međutim, svjedok nije precizirao na koga je Mate Boban navodno prenio ta ovlaštenja. Međutim, Vijeće primjećuje da je ovo svjedočenje u protivrječnosti s drugim izjavama samog Davora Marijana, između ostalog onoj u kojoj ističe da nikad nije vidio nijedan dokument koji bi potvrdio da je Mate Boban prenio svoja zapovjedna ovlaštenja.³²

Kako je Davor Marijan u svojstvu sudskog vještaka, u kojem je prihvaćen na osnovu svojih referenci vojnog povjesničara, vjerovatno se vodeći snažnim porivima autosugestivne kontekstualizacije, i po drugim pitanjima iznio „hipoteze koje nisu potkrijepljene dokazima”,

Vijeće je, nakon što je saslušalo cijelo svjedočenje Davora Marijana, ocijenilo da je on kao svjedok bio na strani Brune Stojića i HVO-a. Naime, Davor Marijan je bivši vojnik HVO-a i on je u cijelom svom iskazu, kao i u svom stručnom izvještaju nastojao da skine krivicu s Brune Stojića, a ne da kao vještak daje objektivne odgovore.³³

Očito je Marijanova izražena revolucionarna metodološka inovativnost i odvažnost da ponekad apstrahira historijske činjenice sve do nivoa njihovog potpunog zanemarivanja trajno zasvjedočena i u citiranoj *Presudi*. To otvara određena pitanja vezana za njegov odnos prema istoj, kao i prema ICTY-u generalno, vidljiv u knjizi *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994. godine* i jako naglašen tokom ove rasprave. Nameće se pitanje nisu li ovakve sudske ocjene ličnog i profesionalnog angažmana Davora Marijana u postupku u kojem je utvrđeno i postojanje udruženog zločinačkog poduhvata i koje su sadržane u tekstu izrečene *Presude*, koja je po svojoj prirodi samim

³² ICTY, Predmet IT-04-74-T, 29. maj 2013. (Tužilac protiv Jadranka PRLIĆA, Brune STOJIĆA, Slobodana PRALJKA, Milivoja PETKOVIĆA, Valentina ĆORIĆA, Berislava PUŠIĆA), *Presuda* (u daljem tekstu: *Presuda*), Tom 1 od 6, 168.

³³ *Presuda*, Tom 4 od 6, 143.

činom izricanja postala dio trajnog naslijeđa međunarodnog prava i kao takva će, ne samo kao historijski izvor, zasigurno nadživjeti aktuelnost i Marijanovih i mojih radova, nisu li, dakle, ovakve ocjene mnogo važniji i produktivniji izvor njegove frustracije i ostrašćenog atakovanja na njenu utemeljenost, nego što je to populistička patetika izražena u besmislenoj floskuli da se ista „nameće u funkciji kolektivne krivnje jednom narodu”?³⁴ Nastoji li Marijan osporiti *Presudu* ponajviše htijući time osporiti ili barem relativizirati u njoj sadržana trajna svjedočanstva o vlastitoj neobjektivnosti i iskazanoj sklonosti manipulaciji historijskim činjenicama? Ili je vlastitu naučnu kredibilnost svjesno i unaprijed žrtvovao da bi se kao fanatičan vojnik i dalje borio u ratu čiji kraj ne priznaje, kao nekakav Hiroo Onoda opasan perom povjesničara umjesto samurajskim mačem? Iznosi li možda još uvijek odbranu i nastoji „skinuti krivicu”, umjesto da daje „objektivne odgovore”, u pravosnažno okončanom postupku nakon kojeg je i njegov branjenik Bruno Stojić dao pismenu izjavu da „potpuno svjestan težine djela za koje sam proglašen krivim i osuđen na dugotrajnu kaznu zatvora, želim ponoviti da prihvaćam svoju odgovornost i izražavam najiskrenije žaljenje u potpunosti i bezuvjetno”?³⁵

Ova i slična pitanja nameću se tim prije što bi jedan suzdržaniji odnos prema *Presudi* za Marijana bio mnogo korisniji, a njegove interpretativne dubioze bile bi manje vidljive. Dobar primjer za to dat ću kroz osvrt na sljedeći citat.

Premda nisam vidio naredbu o slanju 305. brdske brigade u osnivanju, i dalje tvrdim da je s njom počeo rat Hrvata i Muslimana, a sve do tada bili su u pitanju sukobi dviju izmiješanih vojski na istom teritoriju. To je suština koja je dovela do sukoba, a ne zapovijed Jadranka Prlića od 15. siječnja 1993. No, kao što sam već rekao, u bošnjačkim interpretacijama (bilo od političara tipa Alije Izetbegovića ili historičara Šadinlije) moguće je da povod izazove uzrok. Kad mi već u ovom segmentu docira o pristupu pravoga i ozbiljnoga profesionalnog povjesničara, zainteresiranom čitatelju skrećem pozornost na to da pročita njegovu interpretaciju siječanjskoga sukoba u Uskoplju – Gornjem Vakufu. U skladu s ustaljenim bošnjačkim pogledom (ne i samo njihovim), interpretira ga kao sukob koji je počeo zbog zapovijedi HVO-a od 15. siječnja 1993., što je otrcana propagandna podvala, ili jednostavno rečeno laž. Zahvaljujući dobrim dijelom internetu primijenio sam svoj „revolucionarni” pristup i na temelju analize hrvatskih i muslimanskih dokumenata dokazao da je sukob počeo navečer 11. siječnja 1993., znači četiri dana prije no što to tvrde pristaše „tradicionalnoga” pristupa.³⁶

³⁴ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 711.

³⁵ „Izvinjenje žrtvama Muslimanima: Do kraja života ću nositi osjećaj krivnje zbog patnje”, *Oslobodjenje* (Sarajevo), 4. 8. 2021. (<https://www.oslobodjenje.ba/dosjei/kolumne/izvinjenje-zrtvama-muslimanima-do-kraja-zivota-cu-nositi-osjecaj-krivnje-zbog-patnje-678564>, pristup ostvaren 9. 9. 2021.).

³⁶ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 713.

Da vidimo najprije kako je to Davor Marijan u svojoj knjizi objavljenoj 2018. godine „dokazao” da je sukob u Gornjem Vakufu počeo 11. januara i da li je to prešutjelo pretresno vijeće ICTY-a u *Presudi* iz 2013. godine i ja u svom „tradicionalnom” pristupu u knjizi objavljenoj također 2018.

Presuda o početku januarskog sukoba u Gornjem Vakufu kaže doslovno sljedeće:

Dana 11. i 12. januara 1993., nastupile su otvorene borbe između HVO-a i ABiH u opštini Gornji Vakuf, konkretno u gradu Gornjem Vakufu i u selima Duša, Uzričje, Ždrimci i Hrasnica. Nakon toga, 12. i 13. januara 1993., organizovano je više sastanaka i potpisano je više sporazuma o prekidu vatre između HVO-a i ABiH. Sukobi su se, međutim, idućih dana nastavili u čitavoj opštini, a u njima su učestvovali i srpske snage. Doista, više je svjedoka pominjalo da su srpske snage oko 12. i 13. januara 1993. granatirale selo Uzričje i grad Gornji Vakuf... Od 14. do 16. januara 1993., nastavili su se sukobi između Muslimana i bosanskih Hrvata na području Gornjeg Vakufa, dok su HVO i ABiH i dalje održavali sastanke kako bi smirili situaciju na terenu... Tokom jednog sastanka od 16. januara 1993. između predstavnika HVO-a i ABiH Miro Andrić je predstavnicima ABiH prenio opšte naređenje o potčinjavanju koje je 15. januara 1993. izdao Milivoj Petković, te je ponovo zatražio da se sve snage ABiH stave pod kontrolu snaga HVO-a.³⁷

Očigledno, Marijan je mogao sebi prištedjeti trud i utrošak revolucionarne istraživačke energije tokom pet godina dokazivanja činjenica koje su već bile dokazane u sudskom postupku u kojem je i sam učestvovao. O početku sukoba u Gornjem Vakufu, iako Marijan potvorom iznosi da sam ga „tradicionalno” datirao na 15. januar 1993, u svojoj knjizi napisao sam:

U tako napetoj situaciji okidač sukoba bilo je postavljanje bombe od strane HVO-a u hotel u kojem je bio smješten OpŠO Gornji Vakuf. Stanje se dodatno zakomplikovalo kada je s položaja HVO-a iz minobacača 60 mm ispaljeno nekoliko mina na uže gradsko područje, kojom prilikom je teže ranjeno jedno lice. Poslije toga uslijedilo je obostrano zarobljavanje civila. Komandant 3. korpusa, koji je imao naređenje da po svaku cijenu spriječi sukobe, pitao je pretpostavljenu komandu kako da u takvoj situaciji izvrši naređenje, procjenjujući da je moguće da se sukobi prošire i na druge općine. Svakodnevno su vođeni i pregovori o zaustavljanju sukoba. Tokom sastanka održanog 16. januara zapovjednik brigade HVO Gornji Vakuf Miro Andrić je predstavnicima ARBiH prenio naređenje o potčinjavanju koje je izdao GSHVO i zatražio da se sve snage ARBiH stave pod komandu snaga HVO.³⁸

U fusnotama koje prate navedeni dio teksta referirao sam se na jednu knjigu i dva dokumenta Armije Republike Bosne i Hercegovine, koji govore o navedenim događajima na početku sukoba i čija datacija na 11. i 12. januar

³⁷ *Presuda*, Tom 2 od 6, 81-82.

³⁸ ŠADINLIJA, *Između pravde i realpolitike*, 408.

1993. jasno označava vrijeme događaja.³⁹ U navođenju datuma sastanka na kojem je zatraženo pretpočinjavanje snaga ARBiH u Gornjem Vakufu pozvao sam se na *Presudu* i njen već citirani dio koji se temelji na izjavi svjedoka navedenog imenom i prezimenom, koji je inače bio učesnik sastanka o kojem je riječ.⁴⁰ Za taj podatak *Presudu* sam smatrao dovoljno pouzdanim izvorom, jer protivrječnosti između njom utvrđenih činjenica, bar što se tiče suštine događaja, i drugih historijskih izvora nisam našao. Mogao sam se pozvati i na druge izvore. Naprimjer na izvještaj HVO-ovog IZM-a OZ Sjeverozapadna Hercegovina od 16. januara u kojem se navodi da su tog dana u Gornjem Vakufu pregovarali pukovnici Šiljeg i Andrić, te da je general Praljak poručio predstavnicima ARBiH „da će biti pregaženi ukoliko ne prestanu sa djelovanjima i ne budu prihvaćali odluke vlade HZ H-B”.⁴¹ Ili na izvještaj Komisije 3. korpusa ARBiH za pregovore za rješavanje sukoba u Gornjem Vakufu, koji još detaljnije govori o zahtjevima za pretpočinjavanje jedinica ARBiH na području Gornjeg Vakufa zapovjedništvu HVO-a, za povlačenje svih snaga ARBiH iz gradskog područja Gornjeg Vakufa i drugih zahtjeva postavljenih s upozorenjem da HVO „ne snosi odgovornost za posljedice koje će proisteći iz odbijanja”.⁴² Osim eventualnog razmetanja poznavanjem građe, potpuno nepotrebnog za nivo razmatranja događaja u okviru teme moje knjige, činjenici utvrđenoj *Presudom* o ultimatumu koji je prenio pukovnik Andrić ništa se suštinski ne bi imalo dodati.

Davor Marijan se hvalisanjem da je „dokazao da je sukob počeo navečer 11. siječnja 1993.” ustvari pohvalio postignućem da je nakon višegodišnjeg truda uspio dokazati već poznate, dokazane i prihvaćene činjenice. Da bi uspjeh tog ambicioznog poduhvata izgledao još veličanstvenije, postavio ga je naspram nepostojećeg ogleдала „tradicionalnog”, tj. „ustaljenog bošnjačkog pogleda”. U takvim stereotipnim „bošnjačkim interpretacijama”, poentira Marijan, moguće je da „povod izazove uzrok”.⁴³ Mada je nakon ove poante uputio čitaocima da se sami u tekstu moje knjige uvjere u ono čega tamo nema: da datiram početak sukoba u Gornjem Vakufu na 15. januar, po Marijanu je to što inače ne postoji u mom tekstu, istovremeno i dokaz da ovakvim datiranjem vezanim za odluku Jadranka Prlića, istovremeno konvertiram povod i uzrok sukoba, što također drži tipičnom „bošnjačkom interpretacijom”. Naravno, to što Marijan piše o sadržaju mog teksta puke su izmišljotine i pokušaj svodenja na nacionalistički stereotip s kojim bi se on možda i mogao nositi. Istina je da ja ovaj akt nisam nazvao ni uzrokom ni povodom sukoba, već sam napisao da

³⁹ Fusnote 1355 i 1356, dokumenti iz Arhiva Armije Republike Bosne i Hercegovine (dalje: AARBiH): OpŠO Bugojno, *Redovni izvještaj*, Broj: 01/36-1, 12. 01. 1993. i Komanda 3. korpusa, Str.pov.broj: 02/31-91, 11. 1. 1993. *Isto*, 408.

⁴⁰ Navod u fusnoti 814. *Presuda*, Tom 2 od 6, 82.

⁴¹ ICTY, HVO, IZM OZ S/Z Hercegovina, *Redovno izvješće*, Prozor, 16. 1. 1993. u 20,00 sati (Dokazni predmet DH 2112 u predmetu protiv Hadžihasanovića i Kubure IT-01-47).

⁴² AARBiH, Komanda 3. korpusa – Komisije za pregovore za rješavanje sukoba u Gornjem Vakufu, *Informacija*, Str.pov.broj: 02/32-109, Zenica, 17. 1. 1993.

⁴³ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 713.

je „predstavljao znak da je hrvatska politika prešla u narednu fazu ostvarenja svojih interesa u Bosni i Hercegovini”.⁴⁴ Upravo tu politiku označio sam stvarnim uzrokom sukoba i napisao doslovno:

*Vance-Owenov mirovni plan, nastao u okviru Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, dokument je za koji se veže vrlo široka i prilično površna ocjena da je bio uzrok hrvatsko-bošnjačkog oružanog sukoba. Ova ocjena uglavnom prevladava u literaturi koja se bavi ratom u Bosni i Hercegovini, a u određenoj mjeri sadržana je i u presudama ICTY-a, uz preciziranje da je sukobe izazvalo nasilno i jednostrano provođenje plana „političkih i vojnih vođa Herceg-Bosne”. Mi smo na prethodnim stranicama izložili osnovu za zaključak da su uzroci ovog sukoba dublji i stariji od Vance-Owenovog plana i da se nalaze u temelju stvarne hrvatske politike prema Bosni i Hercegovini, čiji je kreator i lider bio predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman. Ta politika je bila zasnovana na negiranju Bosne i Hercegovine kao države, s krajnjim ciljem prisvajanja značajnih dijelova njene teritorije.*⁴⁵

U pogledu vrijednosti i značaja presuda ICTY-a smatram naravno da njima nije napisana historija događaja obuhvaćenih optužnicom i presudom, jer se prevashodno bave onim događajima i činjenicama na osnovu kojih se utvrđuje individualna odgovornost optuženih, ali također smatram da one, zajedno sa cijelim arhivom ICTY-a, predstavljaju važne i nezaobilazne historijske izvore. Bez obzira na primijenjene visoke pravosudne standarde, kao i potkrijepljenost svakog stava pismenih otpravaka presuda referiranjem na konkretne dokaze i izjave svjedoka, koji su većinom unakrsno ispitivani i za koje je vršena ocjena vjerodostojnosti i objektivnosti iskaza u odnosu na druge dokaze, kao što smo vidjeli u primjeru svjedoka Davora Marijana, pa je time pojednostavljena provjerljivost zaključaka pretresnih vijeća u odnosu na utvrđene činjenice, smatram da ih je potrebno tretirati kao i sve druge historijske izvore te da podliježu svakoj vrsti kritičkog preispitivanja i ocjene. U svom radu nastojao sam se držati takvog pristupa. U cijelom poglavlju svoje knjige u kojem sam izložio odnose ARBiH i HVO-a u vrijeme aktuelnosti Vance-Owenovog mirovnog plana, među više od stotinu referenci na dokumente i bibliografske jedinice, nekoliko sam puta kao izvor naveo ovdje već spominjanu *Presudu* Prliću i ostalima. O jednom primjeru, vezanom za događaje iz januara 1993. već sam govorio. Kada je u pitanju razbuktavanje sukoba tokom aprila 1993, govoreći o njegovom početku pozvao sam se na *Presudu* i njeno tumačenje značaja i posljedica navodne zajedničke izjave Mate Bobana i Alije Izetbegovića od 2. aprila i zaključaka 34. sjednice HVO-a održane 3. aprila.⁴⁶ U dokumentima na osnovu kojih je formuliran ovaj stav iz *Presude* nema ničega što bi mu protivrječilo ili me uputilo na neku vrstu rezerve

⁴⁴ ŠADINLIJA, *Između pravde i realpolitike*, 409.

⁴⁵ *Isto*, 397.

⁴⁶ ŠADINLIJA, *Između pravde i realpolitike*, 414; *Presuda*, Tom 1 od 6, 143.

prema njemu.⁴⁷ U tom pogledu ne bih imao ništa protiv kritika zasnovanih na spoznajama stečenim u svjetlu novih i meni nepoznatih dokumenata i činjenica, ili eventualno na boljoj, zrelijoj i sveobuhvatnijoj interpretaciji ovih sada poznatih. Ali kada iz samog referiranja na *Presudu*, kao na historijski izvor s navedenim karakteristikama, neko derivira tvrdnju da sam osoba „bez skrupula kojoj je prevara samo prihvatljiv način borbe protiv onih koji misle drugačije”⁴⁸ i kada to učini neko ko se poziva na nevidljive dokumente i iluzionističku metodologiju, autodeterminirani povjesničarski Mendeljejev za sirotinju, koji je u toj istoj *Presudi* označen kao osoba sklona da iznosi „hipoteze koje nisu potkrijepljene dokazima”, te stoga na očekivano subjektivnoj osnovi ima krajnje negativan odnos prema svakom aspektu tumačenja njenog značaja... E onda, ništa. Onda, zaista, ništa.

U vezi s problematikom početka januarskog sukoba u Gornjem Vakufu 1993. godine skrenut ću pažnju na još dva momenta bitna za rasvjetljavanje kredibiliteta Marijanovih stavova o ovom pitanju.

Unatoč velikoj ambiciji s kojom se u ovoj raspravi založio za njegovu odbranu, kada mu to ne odgovara, Davor Marijan ne daje ni pet para na utemeljenost prava da se na osnovu kontekstualizacije i poznavanja događaja izvode zaključci i pretpostavkama supstituiraju izvori i bez obzira kojom se očiglednošću zaključci nametali, tada kao dokaze priznaje samo dokumente. U skorašnjem razgovoru s novinarom *Večernjeg lista*, povodom izlaska iz štampe njegove nove knjige o borbama u Bosanskoj Posavini, na pitanje o tezama da je povlačenje hrvatskih snaga iz ovog područja naredio Franjo Tuđman nakon dogovora s Beogradom, Marijan odgovara da „Franjo Tuđman nije naredio povlačenje, jer da jest, postojao bi pisani dokaz u obliku zapovijedi načelnika Glavnog stožera HV-a generala Tusa, koju bi on po Tuđmanovu nalogu prosljedio u Đakovo i Osijek generalu Stipetiću”.⁴⁹ Ne želim otvarati raspravu o padu Bosanske Posavine i ovdje uopće ne problematiziram to pitanje, već skrećem pažnju na pristup Davora Marijana u kojem u jednom slučaju nije potrebno vidjeti dokument i njegov sadržaj da bi se označio kao *casus belli*, dok u drugom slučaju, u skladu s Marijanovim ličnim, političkim, nacionalnim i inim preferencijama, bez obzira na broj i uvjerljivost činjenica koje posredno upućuju na određeni zaključak, on ga odbija pozivajući se na nepostojanje „pisanog dokaza u obliku zapovijedi”.

A kad sam već kod principijelnosti i dosljednosti, sada ću odgovoriti na dva puta postavljeno pitanje zašto Šadinlija u „svojem doktoratu navodi po-

---

⁴⁷ ICTY, *Bobanov prijedlog zajedničke izjave*, Mostar 2. travnja 1993. (Dokaz P 01792 u predmetu IT-04-74-T); *Zapisnik XXXIV sjednice HVO HZ H-B održane 3. travnja 1993.* (Dokaz P 01798 u predmetu IT-04-74-T).

⁴⁸ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 706.

⁴⁹ Žarko IVKOVIĆ, „Za pad Bosanske Posavine ‘krivi’ su Srbi. Bili su nadmoćniji i bolje organizirani”, *Večernji list*, 1. 11. 2020. (<https://www.vecernji.ba/vijesti/za-pad-bosanske-posavine-krivi-su-srbi-bili-su-nadmocniji-i-bolje-organizirani-1442773>, pristup ostvaren 15. 9. 2021.).

krete hrvatskih snaga u siječnju 1993., no ignoriranjem dovođenja 305. brdske brigade i on prešućuje povod za sukob. Ako je bitan dolazak triju autobusa vojnika HVO-a iz Hercegovine u dolinu Lašve 7. siječnja, i nešto kasnije u dolinu Vrbasa, zašto nije bitno prethodno dovođenje minimalno toliko muslimanskih vojnika prognanika iz Jajca u dolinu Vrbasa?"⁵⁰

Najprije ću razjasniti da dovođenje i bilo kakvi pokreti i razmještaj bilo koje regularne jedinice Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, a to su u vremenu o kojem govorimo formalno-pravno bile i jedinice ARBiH i HVO-a, na bilo kojem dijelu njene teritorije, samo po sebi ne može biti tretirano kao nelegalno i označeno kao uzrok ili povod početka oružanog sukoba, osim ako se ne polazi od pravne presumpcije dovršenosti antiustavnih paradržavnih projekata i priznavanja njihovog suvereniteta na posmatranom prostoru, uz istovremeno nepriznavanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta Republike Bosne i Hercegovine. Ja to u svojoj knjizi, naravno, nisam učinio.

Objasnit ću i zašto nisam spomenuo dolazak i boravak pripadnika 305. brdske brigade na području Bugojna i Gornjeg Vakufa, a dolazak i boravak bojovnika HVO-a iz Hercegovine u Novom Travniku jesam.

U prikazu Marijanove knjige njegovu besmisleni tvrdnju o uzroku sukoba ironizirao sam sintagmom „imperijalne sile jajačkih prognanika”⁵¹ i u nastavku polemike pojašnjavao da je u Bugojno upućeno samo organizacijsko jezgro sa zadatkom prihvata ljudstva koje je pristizalo u procesu formiranja brigade.⁵² Svakom čitaocu s elementarnim poznavanjem vojne organizacije jasno je da brigada u početnom razdoblju procesa formiranja ne predstavlja veliku borbenu snagu, pogotovo ne odlučujuću na nekom operativnom pravcu, u kakvoj se uloži i značaju jajačka brigada ARBiH pojavljuje u dolini Vrbasa u interpretaciji Davora Marijana. Da bih još plastičnije predočio na šta su se odnosile moje prethodne primjedbe, pozvat ću se na dokument s kojim je Davor Marijan u svojim istraživanjima pretpostavljam bio upoznat, s obzirom na tvrdnju da je maksimalno koristio „muslimanske dokumente” i njegovu izraženu sumnju „da ima ijedan doista relevantan koji je bio na platformi Slobodana Praljka i Suda u Haagu na koji se nisam referirao”.⁵³ Radi se o zapisniku s referiranja komandanata brigada, okružnog štaba i općinskih štabova odbrane u sastavu 3. korpusa ARBiH održanog 22. decembra 1992. godine. Na ovom brifingu izvještaj o stanju u 305. brigadi podnio je njen komandant Halid Dedić i tom prilikom istakao brojne probleme u njenom formiranju, od pada morala nakon povlačenja iz Jajca, rasutosti prognanog ljudstva po Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, organizacijsko-mobilizacijskih problema, sve do najtežih pitanja logističke podrške. U tom pogledu izvijestio je da su podrškom OpŠO Bugojno do tog trenutka stvoreni uvjeti za smještaj 300 boraca, što je podrazumijevalo mogućnost obezbjeđenja kreveta, deka i obroka hrane.

⁵⁰ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 713.

⁵¹ ŠADINLIJA, „Podrigivanje sukoba”, 42.

⁵² ŠADINLIJA, „Pismo izlišnog neprijatelja...”, 338.

⁵³ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 703.

Najteži logistički problem ogledao se u činjenici da je brigada raspolagala sa svega 14 cijevi pješađijskog naoružanja.⁵⁴ Iz predočenog izvještaja jasno je o kakvoj je vojnoj sili krajem 1992. godine riječ. Sve i da su stvoreni smještajni kapaciteti početkom januara 1993. bili popunjeni ljudstvom, a količina pješađijskog naoružanja višestruko uvećana, ova je formacija i tada evidentno bila daleko od odlučnog vojnog faktora na bojištu i od političkog značaja koji joj pripisuje Davor Marijan. U prilog tome ide činjenica da se, osim po ovakvim unutrašnjim organizacijskim i logističkim problemima, brigada u vremenu prije početka januarskih sukoba ne pojavljuje u dokumentima i to se ne događa zato što se „sustavno prešućuje” ili zbog neke druge marijanovski bizarne pretpostavke, već zato što nije bilo njenog djelovanja koje je utjecalo na stanje na teritoriji i bojištu. To također znači da ni u čemu nije mogla utjecati ni na procese kojima sam se bavio u svojoj knjizi.

S druge strane dolazak snaga HVO-a iz Hercegovine vrlo je upečatljivo zasvjedočen u dokumentima kao događaj koji je rezultirao povećanim brojem incidenata, nasiljem i općim pogoršanjem odnosa, političke i sigurnosne situacije na teritoriji, te je kao takav bio od izvjesnog značaja za razvoj događaja i perspektivu primjene tada aktuelnog mirovnog plana za Bosnu i Hercegovinu, pa se u vrlo kratkim crtama dati podaci o njemu mogu naći na stranicama moje knjige.

U Novi Travnik su iz Hercegovine 8. januara došla tri autobusa pripadnika HVO-a koji su smješteni u hotel u samom gradu. Njihov dolazak nije najavljen, niti se znala njegova svrha. Istog dana u večernjim satima je pred hotelom registrovana pucnjava iz pješađijskog naoružanja. Sutradan je iz pravca Gornjeg Vakufa u Novi Travnik stiglo još nekoliko vozila na kojima su bili instalirani protivavionski i bestrzajni topovi. Nakon toga u dijelu grada pod kontrolom HVO-a počela je pojačana kontrola kretanja i maltretiranje građana bošnjačke nacionalnosti. U pucnjavi pijanih vojnika HVO-a ubijen je jedan civil Bošnjak, a HVO je uhapsio nekoliko ljudi. Na policijskom punktu dva policajca MUP-a Republike Hrvatske pokušali su oteti jednog policajca MUP-a RBiH, ali su na obližnjem punktu vojne policije ARBiH zaustavljeni i uhapšeni.⁵⁵

Ukratko, u ovih nekoliko incidenata kojima su pogoršani odnosi i situacija na području Novog Travnika nalazi se značaj i razlog spominjanja dolaska ovog dijela hrvatskih snaga. Izostanak takvog djelovanja 305. brigade razlog je njihovog nespominjanja u dokumentima i u mojoj knjizi. I to je sve.

⁵⁴ ICTY, Zapovjedništvo 3. korpusa, *Zapisnik sa referisanja komandanata brigada, OkŠO, OpŠO, Str.pov.broj: 02/31-56, 22. 12. 1992.* (Dokaz P 330 u predmetu IT 01-47-T).

⁵⁵ ŠADINLIJA, *Između pravde i realpolitike*, 407-408. Vinovnici spomenutog incidenta na punktu, na kojem su pokušali oteti policajca MUP-a RBiH na dužnosti, bili su dvojica pripadnika MUP-a Republike Hrvatske iz sastava specijalne policije Split. Imena ovdje neću navoditi, samo brojeve službenih legitimacija: C129402 i C124835. Bili su naoružani pištoljima, automatskom puškom i puškom sačmaricom – „pumparicom”. AARBiH, Zapovjedništvo 3. korpusa, *Vanredni borbeni izvještaj*, Str.pov.broj: 02/31-88, 10. 1. 1993.

Za kraj, osvrnut ću se na još jedan primjer koji pokazuje da su strasna mržnja i neukost, ako ne kao sestre, onda zasigurno kao bliske srodnice, ne-poželjne u svim naukama, pa i u historiografiji. O Marijanovoj mržnji prema Aliji Izetbegoviću, primitivnim uvredama na njegov račun i maničnom nastojanju da Izetbegoviću pripiše isključivu krivicu za propast Cutileirovog plana i rat već sam dovoljno pisao i neću se ponavljati. Samo ću podsjetiti da sam tvrdio da je Izetbegovićeva izjava data 26. marta 1992. sarajevskom *Oslobođenju*, u kojoj poziva građane Bosne i Hercegovine da odbace podjelu zemlje na nacionalnoj osnovi, bila legitiman čin u odnosu na usvojenu agendu provedbe Cutileirovog plana, koja je predviđala glasanje o dokumentima plana u Skupštini, a zatim izjašnjavanje građana na referendumu, dok je ona za Marijana bila i ostala ključni dokaz o Izetbegovićevom odbacivanju plana. U davljeničkom pokušaju konačnog pronalaska kakvih-takvih dokaza kako bi srpska skupština prihvatila plan da ga Izetbegović nije odbio i tako izazvao rat sa svim njegovim posljedicama, uključujući naravno i nužnost formiranja Herceg-Bosne, koja onda zbog Izetbegovićevog krimena nije bila jedan od sadržaja UZP-a, već historijska nužnost i legitiman odgovor, *et cetera, et iterum*, Davor Marijan se na kraju potpuno pogubio. Ustvrdio je, misleći na spomenutu izjavu, da je „Izetbegovićeva izjava, uz izjave njegove stranke, bila povod da Srbi 27. ožujka proglase Ustav Srpske Republike BiH”.⁵⁶ Naravno, nikakva Izetbegovićeva izjava, ili izjava njegove stranke, nije bila ni uzrok ni povod donošenja strateških odluka srpskog rukovodstva. Pogotovo izjava data u martu (ožujku) nije mogla biti povod da Srbi proglase „Ustav Srpske Republike Bosne i Hercegovine”, jer su oni to već bili učinili 28. februara (veljače) 1992. godine, samo to Davoru Marijanu još niko nije rekao.⁵⁷

Ne znam je li to dio njegovog svakodnevnog posla ili će se ponovo morati odvojiti od njega i prihvatiti smišljanja novih dokaza Izetbegovićeve krivice za rat, ali ovo je bio prilično loš pokušaj, kao uostalom i većina toga što je Davor Marijan uspio pokazati tokom ove rasprave. Što se tiče njenog eventualnog nastavka, čiju mogućnost ne odbacujem u potpunosti, podsjećam da sam se prema tome odredio na početku ovog teksta i mogu reći samo da se na uobičajene i već demonstrirane repetitive jednih te istih stavova Davora Marijana više neću osvrnati, baš kao i na izraze nepotrebne i nerazumljive lične ogorčenosti prema meni, koja je u većem dijelu njegovih tekstova tonula ispod donje granice pristojnosti. Možda je već bilo boljih ili lošijih trenutaka, možda će još biti i jednih i drugih, ali kada se sve uzme u obzir, ovo je jedan dobar trenutak da se stane.

⁵⁶ MARIJAN, „Doista, u laži su kratke noge...”, 721.

⁵⁷ „Skupština srpskog naroda BiH: Odluka o proglašenju Ustava Srpske Republike BiH (Sarajevo, 28.02.1992.)”, u: Miroslav TUĐMAN, Ivan BILIĆ, *Planovi, sporazumi, izjave o ustavnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine 1991. – 1995.* (Zagreb, 2005), 72.